

מוצרי מהדרין היורדים בפסח לכשרות רגילה

שאלה:

האם הסיבה שחלק ממוצרי המהדרין של תנובה יורדים בפסח לרמת כשרות רגילה נובעת מבעיית קיטניות והנהוגים לאכול קיטניות יכולים לאוכלם ללא כל חשש?

תשובה:

לאו דווקא. כאשר מוצר מכיל קטניות נרשם עליו בפרוש "כשר לפסח – קיטניות". יש סיבות נוספות שבגללן חלק מהחומרים הכשרים לפסח אינם מאושרים כמהדרין. לעתים הן אמנם נוגעות לחומרות בעניין קיטניות כמו למשל קיטניות שנשתנתה צורתם בתהליכי תסיסה, או קיטניות שנתערבו, או גידולים שיש מחמירים לומר שהם קיטניות ולא הכל מסכימים לכך ועוד. אך לעתים הסיבות לאי אישור חומרי גלם מסויימים למהדרין לא נוגעות לסוגיית קיטניות, כמו למשל, חומרים המגיעים עם כשרות לפסח הניתנת ע"פ כללים שאינם מתאימים לכל החומרות וההקפדות הנהוגים בתנובה בנהלי הכשרות של בד"צ ועדת מהדרין לפסח. לפעמים אלו כללים הנוגעים להכשרת כלים במפעל, לעתים, הם נוגעים לאופן אישור חומרי גלם לשימוש בפסח, לעיתים הם נוגעים לכללי השגחה על הייצור עצמו ועוד. כמו"כ, יש חומרים בהם הכשרות לפסח מתחשבת בדיני ביטולים, ספקות, חזקות וכדומה, ואע"פ שאין לפקפק בכך שחומרים אלו כשרים לפסח מבחינה הלכתית, אך אנו נמנעים מלאשרם לשימוש עבור ייצור מוצרי מהדרין לפסח.

הרב זאב וייטמן, רב תנובה

בנתיב החלב ב, עמ' 9

סימון הכשרות לפסח במדבקות

מדבקת כשר לפסח איננה סימון מוסמך לכשרות לפסח, מכיוון שהיא יכולה להיות מודבקת גם לאחר שהמוצר יצא משערי המפעל המייצר וללא כל פיקוח כשרות (הבעיה קיימת גם במדבקות המציינות כשרות בשאר ימות השנה, והיא נפוצה במוצרי יבוא, שסימון הכשרות מופיע רק על גבי המדבקות המודבקות ע"י המשווק והמפיץ ולא בעת הייצור במפעל המייצר). לכן, אין לסמוך על מדבקה כזו. לעומת זאת, אין פסול בכיתוב כשרות לפסח על גבי מדבקות מקוריות - כיתוב מודפס או בהזרקת דיו ולא בחותמת - שניכר עליהן שהן הודבקו במפעל עצמו, כמו המדבקה המקורית של פרטי המוצר, או מדבקת שקילה או מדבקה עם קוד מוצר וכדומה.

כמו-כן, אין פסול במדבקה עליה כתובים כל פרטי המוצר, היצרן ונותן הכשרות, שהרי לא ניתן להדביקה על מוצר אחר. במקרי ספק, כדאי לוודא עם נותן הכשרות, עם המשגיח או באמצעות תעודת כשרות, שאכן המדבקה הודבקה ע"י המפעל המייצר תחת השגחה ופיקוח.

הרב זאב וייטמן, רב תנובה

בנתיב החלב ב, עמ' 10

שו"ת בענייני כשרות החלב בכל ימות השנה (מבחר שו"ת שנשאלו בכינוס הכשרות תשע"ח)

102	חליבה בשבת
104, 103	השגחה באמצעות מצלמות
104	גדר חלב ישראל
105	ניקוב הכרס בניתוח חרום
106	גדר טריפה באדם ובבהמה
106	צילום ניתוח פרות
107	ניתוחי פרות בחו"ל והשפעתם על הכשרות
108	בדין כלי שאינו בן יומו
108	כשרות חלב כבשים ועזים
108	מצלמות בדירי עזים וכבשים לא יהודיים
110	חלב עכו"ם בחו"ל/מה בין חלב מהדרין לחלב בכשרות רגילה
111	ניעור שמנת, אשל או מעדן מוצק בשבת
111	כשרות שמנת לבישול
112	דינם של מוצרי חלב לגבי סעודה מפסקת
112	רמת הכשרות בגבינה צהובה
114	הכשרת מוצרי סויה כמוצרי פרווה
115	סדר ההנהגה בענייני בכור

חליבה בשבת

שאלה:

בענין חליבה בשבת ע"י יהודי:

1. האם מקפידים לחלוב רק בצער בעלי חיים כלומר רק חליבה אחת ביום.
2. האם מקפידים לחלוב ע"י אינו יהודי כאשר ישנה אפשרות.
3. מי אחראי לתקן את התקלות המצויות במכון החליבה כמו נפילת חשמל, ניתוק צינורות.

תשובה:

1. אם יחלבו פעם אחת ביום יהיה בכך צער בעלי חיים גדול מכיוון שהפרות הורגלו להיחלב שלוש פעמים ביום, לכן מותר לחלוב אותם כהרגלם ובתנאי כמובן שהחליבה נעשית באופן המותר בשבת.
2. הדרך המותרת היחידה לחליבה בשבת משום צער בעלי חיים היא ע"י לא יהודי, ולכן חלב שנחלב בשבת יכול להיות מהדרין רק אם נחלב ע"י גוי. דרך אפשרית נוספת הינה חליבה ע"י מכוני חליבה מיוחדים שנעשו בהם סידורי שבת המאפשרים גם ליהודים לחלוב בשבת, והכוונה איננה רק לשעון שבת המפעיל את המכונים הללו אלא גם למערכת מיוחדת הגורמת לכך שבעת הרכבת גביעי החליבה על עטיני הפרה לא נעשית חליבה אסורה אלא החליבה מתחילה מאוחר יותר באמצעות פעולת גרמא.
3. תנאי ברור ומוחלט לקבלת חלב שנחלב בשבת כחלב מהדרין הינו שמלבד החליבה שחייבת להיעשות ע"י לא יהודי גם תיקון תקלות אם קורות בשבת חייב להיות ע"י לא יהודי. תיקון תקלות ע"י יהודים בשבת פוסל את החלב מלהיות מהדרין.

הרב דוב לנדאו, חבר בד"צ ועדת מהדרין

השגחה באמצעות מצלמות

שאלה:

רב תנובה הרב וייטמן מסר, שדעת הגרי"ש זצ"ל שאם בעל הרפת הוא מחלל שבת, צריך השגחה נוספת. חבר ועדת מהדרין הרב דוב לנדאו אמר, שהגרי"ש אלישיב זצ"ל סבר שלא גזרו על חלב של מומר. איך זה מתיישב?

תשובה:

יש להבחין בין שני מקרים שונים – בין מקרה שבעל הבית הינו יהודי מחלל שבת ולא שומר כשרות והוא או יהודי אחר שאינו שומר מצוות חולבים ועל כך אמרתי, שעל פי פסק הגרי"ש אלישיב זצ"ל (וכמוהו גם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל) לא גזרו על חלב מומר שיהיה כגוי לעניין שנחשיב את החלב שנחלב על ידו כחלב נכרים. לעומת זאת, הרב וייטמן דיבר על פועל גוי שחולב את פרותיו של יהודי מומר ובמקרה זה פסק הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיש צורך בהשגחה בעת החליבה כדי להגדיר חלב זה כחלב ישראל למהדרין, בניגוד למקרה שבו בעלי הפרות הינם יהודים שומרי מצוות שאז אין צורך בהשגחה בעת החליבה גם כאשר החולב הינו גוי משום שקיים מירתת. ויעויין בחוברת הליכות שדה 112 עמ' 11 ובחוברת בנתיב החלב א במאמרו של הגר"י אפרתי שליט"א.

הרב דוב לנדאו, חבר בד"צ ועדת מהדרין

שאלה:

ע"פ הרמ"א צריך שיראה תחילת החליבה ושיראו לפני תחילת החליבה שהכלי ריק ובוועדת מהדרין שסומכים בזה על המצלמות האם שייך במציאות לראות כל בהמה את תחילת החליבה ובפרט לראות במציאות שהכלי של החליבה ריק?

תשובה:

ראשית צריך להבהיר שבאמצעות מצלמות ניתן להשגיח ברמה הרבה יותר גבוהה מאשר ע"י משגיחים שאינם נעזרים במצלמות. המצלמות מכסות את אזור מיכל החלב ואת אזור החליבה ואת אזור כניסת הבהמות לחליבה 24 שעות ביממה, שבעה ימים בשבוע - כך שההשגחה היא **מוחלטת ומושלמת** הרבה מעבר להשגחה של משגיח, או אפילו כמה משגיחים שלא יכולים לכסות אפילו עשירית ממה שהמצלמות מצליחות לכסות ולהשגיח.

ולכן, דווקא באמצעות מצלמות ניתן להשגיח על כל תחילת חליבה של כל בהמה ובהמה ורק באמצעות מצלמות ניתן להבטיח שמיכל החלב מושגח באופן תמידי מבלי יכולת להכניס לו חלב זר וממילא החלב הינו חלב ישראל למהדרין.

הרב דוב לנדאו, חבר בד"צ ועדת מהדרין

שאלה:

האם נכונה השמועה ש-50% או קרוב לכך מהמצלמות בכל המקומות הנצרכים אינן פועלות או מקולקלות?

תשובה:

אם השמועה מתייחסת למצב בתנובה אז היא ממש לא נכונה. בתנובה אם יש מצלמות שהתקלקלו וזה קורה לעתים רחוקות מאוד לא מאשרים את החלב ממקומות אלו למהדרין.

הרב זאב וייטמן, רב תנובה

גדר חלב ישראל

כשרות החלב ברפת של מי שאינם שומרי שבת

שאלה:

רפת של אינם שומרי שבת - האם החלב הנחלב שם בגדר חלב ישראל?

תשובה:

חלב של יהודים **שאינם** שומרי שבת וכשרות, שחולבים את הפרות השייכות להם, החלב נחשב לחלב ישראל. כך פסקו הגר"מ פיינשטיין והגר"ש אלישיב - זצ"ל. לעומת זאת, אם גוי חולב ברפת של יהודי, יש להבחין בין מקרה בו מדובר ביהודי בעל הבית שומר שבת, שאז החלב נחשב לחלב ישראל למהדרין גם אם החליבה נעשית ע"י גוי, ובין מקרה בו מדובר ביהודי שאיננו שומר שבת וכשרות, שאז אם פועל גוי חולב את הפרות החלב לא נחשב לחלב ישראל למהדרין. כך פסק בזמנו הגר"ש אלישיב זצ"ל, אלא שגם הוא סבר שזה לא נחשב כגוי שחולב את בהמותיו שלו שאז כדי להחשיב את החלב לחלב ישראל יש להקפיד להשגיח על כל חליבה וחליבה. כאשר בעל הבית הוא יהודי, מספיק להשגיח על חלק מהחליבות באופן שלא ניתן לדעת מתי יבוא המשגיח ולדעת הרב אלישיב זצ"ל מספיק להשגיח על חליבה אחת או שתיים בכל שבוע וזה מספיק ליצירת מירתת, שיחשיב את החלב לחלב ישראל גם למהדרין. הגר"ש אלישיב זצ"ל הקל במקרה של בעל בית יהודי, גם בגלל העובדה שאף אם מדובר במי שאיננו שומר שבת וכשרות הרי יש מירתת גדול מאוד לגוי לערב חלב זר בגלל חשש גדול לפגיעה באיכות החלב וכתוצאה מכך בתמורה אותה יקבל בעל הפרות.

הר"ר אריק שאול, מפקח כשרות רפתות, משרד הרב

ניתוחי פרות

ניקוב הכרס בניתוחי חרום

שאלה:

הגאון רבי גדעון בן משה דיבר בכנס הכשרות על כך שבכל ניתוח פרה יש משגיח מטעם תנובה. האם יש אפשרות של צילום אחרי הניתוח לוודא שלא נפגעו איברים פנימיים, ואם כן, לכאורה אין צורך בהשגחה, במיוחד שהרופאים מקפידים אף הם שלא לפגוע באיבר פנימי במהלך הטיפול, ומן הסתם יש תיעוד על כל מהלך הניתוח שגם באמצעותו ניתן לבדוק אם הפרה לא הוטרפה במהלך הניתוח. לכאורה, אופן זה עדיף על פני משגיח שלא יכול לדעת אם נפגע איבר פנימי, וגם המשגיח סומך למעשה על הרופא אז לכאורה אפשר להסתפק בעדות הרופא?

תשובה:

אין אפשרות טכנית לעשות צילומים לפרות אחרי הניתוחים (הכוונה כמובן לצילומי רנטגן) וגם אם הייתה אפשרות כזו הצילומים הללו לא היו מצליחים לגלות אם נעשה נקב אלא רק אם הושארה במעי הבהמה מחט שזה דבר שלא קורה (אני מסופק אם צילומי CT או צילומי MRI היו מצליחים לגלות זאת, כך שזה לא מעשי). זה גם לא נכון שהמשגיח סומך על הרופא אלא הוא משגיח ומוודא שלא ניקבו איברים פנימיים (הוא רואה איך מוכנת המחט במקרה שהיא מוכנסת לחלל הבטן והוא רואה את התפירה שנעשית לעיניו מחוץ לחלל הבטן של הפרה). כמו"כ, במקרה של הטרפת הבהמה הרי שמשגיחים מיומנים, מנוסים ומקצועיים כמו במערכת הכשרות של תנובה, יוכלו לזהות זאת על פי סימנים חיצוניים גם מבלי לראות את פנים הפרה. כך שברור שיש יתרון גדול ומשמעותי לנוכחות משגיח בזמן הניתוח.

הרב זאב וייטמן, רב תנובה

גדר טריפה באדם ובהמה

שאלה:

גדר טריפה בניקב הריאות או הקיבה מדוע שלא נאמר שכמו ברפואה שהיום בגלל שהרפואה התקדמה ואפשר לגלות כגוסס ולחלק מהפוסקים אין דין גוסס בזמנינו כלל אותו דבר בניתוח קיבה כנ"ל? וכך בניתוח הריאה שבזמנינו בפועל מציל חיים?

תשובה:

עיקר הדבר האם גדר טריפה של בהמה שווה גדריו לטריפה דאדם, הוא מחלוקת הראשונים י"א שגדריו שוים [דעת רש"י סנהדרין ע"ח א', ז' א', מרדכי חולין רפ"ג, ריטב"א מכות ז' א', שיט"מ ב"ק כ"ו ב', - ועי' תוס' חולין מ"ב ב' דב"ה ואמר, רמב"ן גיטין נ"ו ב', - ועי' רמב"ן ורשב"א יבמות ק"ד ב'] וי"א שאין גדריו שוים כיון שאדם יש לו מזל [כלומר סייעתא דשמיא לצורך חיותו] ובהמה וחי' אין להם [דעת ר"ת בתוס' חולין מ"ב ב' דב"ה ואמר] והאריכו בזה האחרונים והפוסקים. - ועיקרא דמילתא שלדיני טריפות באדם כגון לדיני רציחה תליא בדרכי הרפואה המתפתחות אם יוכל לחיות י"ב חודש, אבל טריפה לבהמה בדיני אכילתה נקבע כפי שני אלפים תורה ואין בזה שינוי לדין מזמן חז"ל, כביאור החזו"א הל' אישות סי' כ"ז סק"ג ובירור"ד סי' ה', ועי' שו"ת אג"מ חו"מ ח"ב סי' ע"ג או' ד', - והרוצה לעמוד בכל הכללים בזה יעוי' ספר "נשתנו הטבעיים". - ולכן אם בניתוח להיפוך קיבה או ניתוח קיסרי ניקבה הוי טריפה ואסורה באכילה כמבואר יור"ד סי' מ"ח, וחלבה כדין חלב טריפה כמבואר יור"ד סי' פ"א.

הגר"מ גרוס, יור"ד בד"צ ועדת מהדרין

צילום ניתוחי פרות

שאלה:

ניתוחי פרות בתנובה מבוצעים בנוכחות משגיח. השאלות בנושא: האם יש אפשרות של צילום אם פגעו במהלך הניתוח באחד האיברים וא"כ למה צריך משגיח, הרי כל מהלך הניתוח נרשם במסמך ובהיסטוריה של הפרה; הרופא יביא את הצילום של מהלך הניתוח ולא יצטרכו משגיח. אם אין אפשרות לצלם את הפרה ולבדוק אם נפגע איבר פנימי ונטרפה הבהמה, א"כ מה יעזור המשגיח הרי אין אפשרות לדעת אם נפגע איבר פנימי חוץ מהרופא שיכול לבדוק עם הידיים וע"ז ג"כ צריך לסמוך עליו.

תשובה:

אין אפשרות טכנית לעשות צילומים לפרות אחרי הניתוחים (הכוונה כמובן לצילומי רנטגן) וגם אם היה אפשר, הצילומים הללו לא היו מצליחים לגלות אם נעשה נקב, אלא רק אם הושארה במעי הבהמה מחט שזה דבר שלא קורה (אני מסופק אם צילומי CT או צילומי MRI היו מצליחים לגלות זאת, כך שזה לא מעשי). זה גם לא נכון שהמשגיח סומך על הרופא, אלא הוא משגיח ומוודא שלא ניקבו איברים פנימיים (הוא רואה איך מוכנסת המחט במקרה שהיא מוכנסת לחלל הבטן והוא רואה את התפירה שנעשית לעיניו מחוץ לפרה). כמו"כ, במקרה של הטרפת הבהמה ניתן לזהות הרבה פעמים נוזל בצבע צהבהב שיוצא מהחתך של הניתוח וכן ניתן להריח את הנוזל הפנימי במקרה של נקב. כך שברור שיש יתרון גדול ומשמעותי לנוכחות משגיח בזמן הניתוח.

הרב זאב וייטמן, רב תנובה

ניתוחי פרות בחו"ל והשפעתם על הכשרות

שאלה:

הרב ויטמן הזכיר בדבריו, שבחו"ל אין נוהגים לנתח בהמות בצורה המותרת. לכאורה לפי זה אין היתר לחלב בחו"ל כי כל בהמה חייבת לעבור ניתוח וא"כ אין כאן חזקה שרוב בהמות כשרות?

תשובה:

לא כל בהמה חייבת לעבור ניתוח. מיעוט קטן מאוד של פרות עוברות ניתוחים מטריפים. כאמור, לעיל, ביצורים של חלב ישראל למהדרין בחו"ל מאתרים את הפרות הללו ומוציאים אותם מהחליבה. לגבי החלב בהחלט ניתן לסמוך על הרוב שיש להם חזקת כשרות.

הרב זאב וייטמן, רב תנובה

שאלה:

בתנובה יש פיקוח משגיח על ניתוח הפרות, אבל אבקת חלב שמיובא מחו"ל אין פיקוח על הניתוחים רק על החליבה ומכניסים את זה למעדנים תנובה מהדרין. האם נכון הדבר?

תשובה:

מה שמכניסים למוצרי מהדרין זה רק אבקות חלב מהדרין ולא אבקת חלב בה סומכים על היתרים בנושא חלב נכרים בימינו או על ביטולים של ניתוחי פרות.

הרב זאב וייטמן, רב תנובה

בדין כלי שאינו בן יומו

איך יתכן שכלי אינו בן יומו מטמטם את הלב כפי שאמר הגרי"מ גרוס בשיעורו, הרי זה הרחבה בעלמא ובשו"ת מוצל מאש סי' יג כתב שאם אדם אוכל מחוסר ידיעה אין צריך להפרישו וכל מי שאוכל נטבנ"ט דאסור רק לתכנן לכתחילה מדרבנן מטמטם הלב?

תשובה:

בדבר מה שכתבנו שגם בקדירה שאינה בת יומא, כשנאסר הוי בזה בבליעתו משום טמטום הלב, - הנה בקדירה שעבר מעל"ע ובישל במזיד מבואר בראשונים דנאסר [תוה"ב בית ד' שלהי שער ד', הובא בב"י סי' קנ"ב ועי' שו"ת שם ארי' יור"ד סי' כ"ג, ריטב"א ע"ז ס"ח א' ול"ג ב', בדק הבית שלהי שער ד', מאירי במגן אבות ענין י"ג, רא"ש ע"ז פ"ה סי' ו' ושו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תרי"ז] וכן דעת גדולי האחרונים [פמ"ג סי' צ"ט שפ"ד סק"ז, או"ח סי' תנ"א משב"ז סק"ב, כנה"ג יור"ד סי' קכ"ב הגה"ט או' כ"ו, עבודת עבודה ע"ז ע"ה ב', שו"ת בית שלמה יור"ד סוס"י קע"ה, מור וקציעה ריש ח"ב ושו"ת מהרי"ל דיסקין קר"א או' קכ"ט] והוא משום דדמיה למבטל איסור לכתחילה, שאסרו רבנן, - ועוד דכידוע יש ראשונים [ראב"ן סי' שי"ג, ספר התרומה או"ה רס"י צ"ה, רמב"ן ע"ז ס"ז ב'] שבישול לכתחילה בקדירה שאינו בן יומו איסורו מה"ת, - א"כ איכא בזה משום טמטום שעכ"פ עתה אסור מדרבנן, דהרי מסקי האחרונים דאין הגדר משום החפצא דהמאכל, אלא האיסור הוא שמתמטם, ולכן גם אם איסורו דרבנן הוו איסורי גברא ולא חפצא נמי מטמטמים את לבו של האדם, - וגם להשיטות שבדיעבד אם בישל באב"י מותר, [תפל"מ סי' צ"ד בדברי הש"ך ס"ק כ"ב, ערוגת הבושם יור"ד סי' צ"ט סק"ג, שו"ת זית רענן ח"א בדיני דשיל"מ סי' ג' או"ב, וחזק דבריו בשו"ת שם ארי' יור"ד סי' כ"ג, שו"ת אבנ"ז או"ח סי' שנ"ד או' ו' ז', שו"ת שארית יוסף ח"ב יור"ד סי' ב' ועי' שו"ת אג"מ יור"ד ח"ב סי' מ"א] מ"מ כיון שעשה מעשה איסור י"ל דהוי סיבה לטמטום לבו ואף שהוי דרבנן, ועי'.

הגר"מ גרוס, יו"ר בד"צ ועדת מהדרין

כשרות חלב כבשים ועזים

שאלה:

לגבי חלב צאן: כבשים ועזים - כיצד משגיחים על דירים בבעלות לא יהודים?

תשובה:

השגחה על דירים בבעלות לא יהודים הינה השגחה בכל חליבה וחליבה. לחלק מהחליבות מגיע המשגיח באופן פיזי, וברובם המשגיח רואה את כל החליבה באמצעות מצלמות המוצבות בדירים ומשדרות למרכז תנובה את כל מהלך החליבה. יש לציין שהשגחה הנעזרת במצלמות הינה השגחה מהודרת יותר מאשר השגחה של משגיח המבקר במקום, כי אפשרויות השליטה על כל הנעשה בדיר והסיכוי שלא להחמיץ אירועים משמעותיים מבחינת כשרות - גבוהה עשרת מונים אם ההשגחה נעשית בסיוע מצלמות. כפי שמקובל כיום, בכל מקום רגיש, שבו נחוצה שמירה טובה שהדבר נעשה בסיוע מצלמות, הוכח ששמירה כזו עדיפה עשרת מונים על פני שמירה אנושית מבלי להזדקק למצלמות.

הרב זאב וייטמן, רב תנובה

שאלה:

האם יש השגחה על ניתוחים גם בכבשים ועזים?

ת: עקרונית, כן, מעשית אין כמעט ניתוחים בכבשים ועזים מלבד מעט מאוד ניתוחים קיסריים, שלא אמורים לסכן את כשרות הכבשה או העז גם אם הם נעשו בלי נוכחות משגיח.

הרב זאב וייטמן, רב תנובה

מצלמות בדירי עיזים וכבשים לא יהודיים

שאלה:

בחליבה של כבשים ועזים במשקים של גויים, איך מקפידים על דעת הש"ך שלפני החליבה צריך לראות שהמיכל נקי ובימינו הכד חצי מלא מחליבה קודמת, והרי אין צילום וצפיה 24 שעות על המיכל לראות שלא הוסיפו לו חלב מבחוץ.

תשובה:

אני מבין שהשאלה נשאלת דווקא לגבי כבשים ועזים כי רק שם יש דירים בבעלות לא יהודים בניגוד לחלב בקר ששם כל הרפתות הינן בבעלות יהודים. בכל אופן, ההשגחה באמצעות מצלמות מאפשרת השגחה תמידית של 24 שעות ביממה שבעה ימים בשבוע ולכן ניתן לוודא שלא הכניסו חלב ממקומות אחרים וממילא החלב שנמצא במיכל בין חליבה לחליבה מושגח שהוא חלב ישראל למהדרין.

הרב דוב לנדאו, חבר בד"צ ועדת מהדרין

חלב עכו"ם בחו"ל

שאלה:

האם בחו"ל כשנוסעים לענייני עבודה יש מקום להקל בחלב עכו"ם? האם יש הבדל בין המדינות?

תשובה:

חלב עכו"ם, דהיינו חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואה החליבה, נאסר החלב בכל מקום ואין הבדל בין בארץ לחו"ל (מס' ע"ז לה: ובשו"ע יו"ד סי' קט"ו סע' א').

אמנם חלב מבע"ח טהורים המשווק ע"י מחלבות תעשייתיות, שיש עליהם פיקוח ממשלתי שלא יערבו חלב טמא, ואם יערבו בו חלב מבהמה טמאה ייענשו לפי החוק וגם יסגרו להם את העסק, שלכן הם יראים מלערב בו חלב טמא - יש מתירים להשתמש בו ולשתותו. עם זאת, ראוי לבעל נפש ולבן תורה, להחמיר על עצמו ולשתות רק חלב שנחלב בהשגחה ישראל.

ועיין בשו"ת אגרות משה להגר"מ פיינשטיין זצ"ל יו"ד ח"א סי' מ"ט, וכך משמע גם מדברי החזו"א ביו"ד, סי' מ"א, אות ד', שדן להתיר חלב שתחת פיקוח ממשלתי, ומשמע מדבריו שהיתרו בנוי על יסוד דברי הפרי חדש, שהתיר "חלב שחלבו גוי בעיר שאין בהמות טמאות". אף אם נאמר, שחלב נכרים הינו גזרה שנאסרה במניין, מ"מ לא אסרוהו אלא מחשש חלב טמא, אבל היכא שלא שייך בו החשש - לא אסרוהו מעיקרא שהרי מבואר בגמ' (ע"ז ל"ח:): שרצו להתיר גבינת עכו"ם מטעם דחלב טמא אינו עומד. מהאי טעמא נמי יש מתירים חמאת גוים, ואפילו האוסרים לא אסרו אלא מחשש חלב דביני אטפי. ומבואר מזה דהיכא שיש לברר, שאין בו תערובת חלב טמא, לא נכלל בגזירתם מעולם, ולא שייך לאוסרו מטעם דבר הנאסר במנין, כי באופן זה לא גזרו כלל. וא"כ הוא הדין במקום שלא נמצא בו בהמה טמאה, י"ל לסברת המתירים דלא נכלל מעולם בגזירתם עכ"ד. וה"ה בחלב שנחלב ע"י גוי במפעלי חלב תעשייתיים, שיש עליהם פיקוח ממשלתי, נראה מדבריו להתירו כנ"ל. וע' בתשובות והנהגות ח"א סי' תמ"א שכתב דאם הקנס הוא דבר מועט, אין להתיר, שאפילו ימצא שם חלב מעורב יקנסו אותו קנס ממון מועט כנגד הריוח התמידי שיש להם מזה וע"כ לא מירתת, ולא נקרא בזה שמירה.

ויעויין באג"מ ח"ב סי' ל"ה בתשובה שהשיב הגר"מ פ"ז צ"ל למוסד חינוכי מסוים ששאלוהו אם עליהם להחמיר לקנות עבור התלמידים חלב ישראל, שמחירו יקר ובמשך השנה יצטבר לסכום רב, והמצב הכספי של המוסד רופף. והשיב, שראוי להם להחמיר ולקנות חלב ישראל, ולא ידאגו להפסד ממונם כי זה חלק מחינוך התלמידים כיצד ראוי לבן תורה להחמיר בכל דבר שיש בו חשש איסור.

בתשובה אחרת של הרה"ג משה פיינשטיין זצ"ל, שנדפסה במדריך הכשרות של ניו יורק בשנת תשל"ז כתב בעניין זה "הנה בדבר חלב הקומפאניס שבמדינותינו, ודאי יש טעמים להתיר לומר שאינם בכלל האיסור שאמרו חז"ל, וכדחזינן שהרבה מקילין בזה מפני הדוחק, בהרבה מקומות. אבל במקום שאפשר להשיג חלב ישראל, אין מין הראוי להקל בזה וצריכים להשיג חלב של ישראל".

וכתבו עוד פוסקים בדורנו, שכל ההיתר לקנות חלב גוי כשיש פיקוח ממשלתי היה דווקא בימי המצור לאחר המלחמה שלא אכלו בשר ודגים, ולכן הקילו לחלשים שלא יגיעו לסכנה חלילה. ראה

בשו"ת קנין תורה ח"א ס' ל"ח שפירש כן בכוונת החזו"א שההיתר שהתיר הוא רק באופן הנ"ל ושכן אישר לו הגר"י קנייבסקי זצ"ל. וע"ע בשו"ת משנה הלכות ח"ד סי' ק"ג ובשו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' ל"ח בכוונת החזו"א. ובספר "פתחי הלכה" ח"א להרב"ע פארסט בהלכות חלב וחמאת עכו"ם עמ' נ' בהגהה 13, שכתב שנמסר לו ע"י עד ראייה שהחזו"א זצ"ל לא התיר כן למעשה. וי"א שכל זה שהקילו הוא רק במקומות הרחוקים שקשה מאוד להשיג חלב ישראל. אך כאמור במקום שיש להשיג חלב ישראל אין להקל בכך אף שהוא עולה ביוקר

למסקנה: חלב עכו"ם אסור לשתות אותו בין בארץ ובין בחו"ל. ויש מי שמקל לחולים ולתינוקות לשתות אותו במקומות שאין חלב ישראל מצוי ויש פיקוח ממשלתי שהחלב הינו מבהמות טהורות ולא מערבים בו חלב מבהמות טמאות, ואם יערבו יקנסו אותם בקנס גבוה. אך לבעלי נפש ראוי להחמיר ולא לשתות אותו.

הרב עמרם אדרעי, חבר בד"צ ועדת מהדרין

מה בין חלב מהדרין לחלב בכשרות רגילה

שאלה:

חלב בכשרות לא מהודרת במה הוא שונה מחלב למהדרין? האם רק בסיכוי 1/7 שנחלב בשבת?

תשובה:

הסיכוי שהוא נחלב בשבת הוא מעל 1/7 מכיוון שחלק גדול מהחלב שברור שלא נחלב בשבת מועבר למחלקות המייצרות מהדרין. כמו"כ, בתחילת השבוע הסיכוי הרבה יותר גבוה משביעית לעומת סוף השבוע, שהסיכוי הרבה יותר קטן משביעית. אלא שהעובדה שחלק מהחלב נחלב בשבת עדיין לא אומר שהוא נחלב באיסור. חלק גדול מהחלב שנחלב בשבת בהיתר, מועבר בכל אופן לכשרות רגילה כי אין לנו פיקוח במקום או בגלל שהוא מעורב עם חלב היתר. גם לגבי החלב שנחלב באיסור לא ברור שכולו נאסר לדעות המחמירות מסיבות רבות שפורטו במאמרי "חלב שנחלב בשבת באיסור", בנתיב החלב, קובץ א, עמ' 87 ואילך כמו למשל מחמת העובדה שחלק גדול מהחולבים באיסור שוגגים כי אינם יודעים שהרכבת הגביעים לעטיני הפרה היא איסור גמור בשבת גם כאשר מכונת החליבה הופעלה ע"י שעון שבת.

הרב זאב וייטמן, רב תנובה

ניעור שמנת, אשל או מעדן מוצק בשבת

שאלה:

האם מותר לנער בשבת שמנת או אשל מוצק ולעשותו נוזל כדי לשתות? האם יש בזה שאלה של "נולד" כמבואר במ"ב סי' שיח, ס"ק ק"ב דאסור לרסק שומן מוצק בידיים לעשותו נוזל, דהמחבר והרמ"א פליגי רק להעמידו בסמוך לאש דלא עבדי כלום בידיים אבל לנערו בידיים לכו"ע אסור?

תשובה:

אודות ניעור בידיים של שמנת או אשל מוצק להפכו לנוזל כדי לשתות. הנה לענ"ד יש להחמיר בזה. וראיתי מובא בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דאין בזה חשש, מכיוון שרכותה מורגשת גם קודם הבחישה, ואין הבדל גדול כל כך שיהא בפעולה זו גדרי מולד או נולד (מאורי השבת סי' י"ג סע' ל"ב). לענ"ד אין הדבר מחוור, דקיי"ל (שבת נ"א, וש"ע ש"כ ס"ט) דשלג אין מרסקין אותו כדי שיזובו מימיו וידוע דשלג סמוך לנפילתו (לאפוקי לאחר זמן דעלול להתקשות) הוא רך, ועם כל זה יש בו איסור (עיין מ"ב שם ס"ק ל"ג ושעה"צ; וכמו כן בענין שומן סי' שי"ח ס"ט"ז דהרמ"א מחמיר, וגם להמחבר שמתיר לשימו נגד האש זה דווקא משום שלא עושה מעשה ריסוק בידיים אלא הוא נימוח מעצמו, כמו שכתב המ"ב שם ס"ק ק"ב, ושומן זה מיירי בשומן שכבר התבשל והוא רך). וא"כ לנער לבן או שמנת שהוא קרוש ומנערו שנעשה נוזל הרי הוא עושה בידיים ואסור, דלא שנא משומן שהוא מבושל דאף שהוא רך מכל מקום יש בו איסור כנ"ל. ועיין קובץ מבית הלוי (מועדי השנה ע' מ"ג) דלבן אם הוא קרוש ואוכלים אותו בכף דינו כאוכל, ואם עירבבו היטב והוא נוזלי דינו כמשקה עכ"ל. לכן, לענ"ד נראה דיש לחשוש ולהחמיר, שעושה הוא מאוכל משקה.

הרב יעקב מאיר שטרן, יו"ר בד"צ ועדת מהדרין

כשרות שמנת לבישול

שאלה:

האם שמנת לבישול, שיש עליה כשרות רגילה ואין עליה כשרות בד"צ ועדת מהדרין, האם זה משום חלב של שבת או שיש בה עוד דברים אחרים שאינם מהדרין.

תשובה:

כל מוצרי השמנת שאינם מהדרין – עלולים להכיל חלב שנחלב בשבת באיסור וזו הסיבה היחידה לכך שהם אינם מהדרין. שאר חומרי הגלם הנמצאים במוצרים אלו הינם מהדרין.

הרב יעקב בורו, ממונה על חומר גלם, משרד הרב

דינם של מוצרי חלב לגבי סעודה מפסקת

שאלה:

האם יש מוצרי חלב שמוגדרים כתבשיל נפק"מ לסעודה מפסקת שניתן לאכול רק תבשיל א' וממילא אם ניתן לבשל בנוסף לתבשיל אף מוצרי חלב. האם אפשר לאכול בסעודה מפסקת מוצרי חלב בנוסף לתבשיל?

תשובה:

רבי בן ציון אבא שאול (אור מציון ח"ג פרק כ"ח שאלה ב') כתב שכל מוצרי חלב המפוסטרים בשיעור יד סולדת בו נחשבים לתבשיל, ולכן אסור לאכול שני סוגי מוצרי חלב כגון חמאה וגבינה, כיון שהם מפוסטרים והם שני מינים ונחשבים לשני תבשילין.

והביא שם מה שכתב החיד"א (ברכי יוסף, מחזיק ברכה או"ח סימן תקנ"ב דין א') בשם זרע אמת (או"ח סימן ע"ח), שהאריך לאסור גם שתיית קפה ותה (ואפילו מים חמים), והחיד"א האריך שם להקל, עיי"ש. וסיים שם באור לציון להחמיר שלא לשתות שום משקה רותח אפילו מים אלא אם כן לזקוקים לכך. וכמו כן חלב מפוסטר יש להימנע אם אוכל תבשיל אחר.

גם הגאון הראשל"צ רבי יצחק יוסף הביא (ילקוט יוסף או"ח ח"ג דיני סעודה המפסקת) שתי הדעות הנ"ל ומסיק "ומי שאפשר לו טוב שיחמיר בזה".

אבל בספר החיים (להגר"ש קלוגר סימן תקנ"ב) האריך להקל בשתיית חלב מבושל. וכן כתב ערוך השלחן (סימן תקנ"ב סעיף ט'), דמותר לשתות קפה ותה, וכתב "ויש מי שמסתפק בזה ולא ידעתי למה".

ובכף החיים [סימן תקנ"ב אות י"ג] הקל גם בלבן.

ועיין במחזיק ברכה הנ"ל (ומובא בשערי תשובה סימן תקנ"ב, סק"א, שמנהג פשוט בארץ ישראל ומצרים וכל הגלילות לשתות קאווע (קפה) אף הבריאים.

לסיכום, במאכלי חלב המפוסטרים או מבושלים יש להחמיר, אבל בחלב ושאר משקים מפוסטרים או מבושלים יש להקל.

ועיין בתשובתו של ידידי הרב וייטמן, רב תנובה, בקובץ "בנתיב החלב", ו', עמ' 96, שהביא דעות להקל.

הרב אברהם י. הורוויץ, חבר בד"צ ועדת מהדרין

רמת הכשרות בגבינה צהובה

שאלה:

עד כמה צריך להקפיד על רמת ההכשר בגבינה צהובה? לדבר זה יש מספר השלכות, בעיקר כאשר אני ניגש לחנות פיצה שההכשר במקום לא ברור (או כגון שאין קשר בין התעודה לנמצא במקום) ומבחינת החששות האחרים כגון קמח, הדלקת התנור אפשר למצוא פתרון. האם יש לחוש שבעל המקום יביא את הגבינה הצהובה מערבים וכדו'?

תשובה:

לפיצה חייבת להיות כשרות מסודרת וטובה מכיוון שמעבר לבעיות שמנויות בשאלה של ניפוי קמח ופת ישראל, יש חששות נוספים. ראשית, הפרשת חלה מהבצק והפרשת תרומות ומעשרות מהעגבניות, מהבצל ומהזיתים, אלא שלכאורה הפרשות אלו יכולות להיעשות ע"י הקונה בעצמו. שנית - יש חששות במשפרי אפיה המעורבים בבצק, שחלקם מגיעים מחו"ל וייתכנו בהם חששות של ערבוב חומרים מהחי (בחשש נבלות). משפרי אלו נפוצים בפיצריות. שלישית – בזיתים יכולה להיות בעיית ערלה. בשנת שמיטה או בסמוך לה יכולה להתעורר גם בעיית ספיחין או איסור אכילת פירות שביעית אחר מועד הביעור. רביעית והוא החשש היותר מצוי והיותר גדול זה השימוש בתחליפי גבינה זולים יותר המבוססים על קזאין מחלב עכו"ם ולעתים גם בחשש גבינת עכו"ם. שימוש כזה מצוי מאוד בפיצריות רבות. אשר על כן, ברור שאין לקנות פיצות ללא הכשר מסודר וטוב, במיוחד שבמקומות ללא הכשר מסודר יכולים גם להשתמש בגבינות נכרים שאיסורן איסור גמור.

הרב יוסף מרדכי זילבר, יועץ בד"צ ועדת מהדרין לחומרי גלם

שאלה:

הקרשת החלב לגבינה ולשאר המוצרים ע"י איזה אנזים נעשה? האם סינטטי או חומר טבעי וא"כ מה כשרותו, ואם סינטטי האם נשמרים מקורות היסוד על כשרות מהודרת או שמתבטל ע"י ג' פעמים. וא"כ האיך היא מתבטלת האם ע"י הכנסה 3 פעמים או לקחת חלק מכל פעם ונותנים שיתחיל לפעול ואח"כ משרה פעם שניה כהנ"ל.

תשובה:

בעבר עד לפני כ-40 שנה השתמשו לגיבון הגבינות הקשות (גבינה צהובה) באינזימים שמקורם מקיבת בעלי חיים. קיים דיון נרחב בפוסקים איך לעשות את זה "למהדרין". כמובן שהתנאי הראשון הוא שקיבות אלו נלקחות מבהמות כשרות שנשחטו ונבדקו ונמצאו כשרים.

כיום בהרבה מקומות עברו לשימוש באינזימים שמקורם בתעשייה ה"מיקרו ביולוגית" כלומר ייצור חומרים שונים, ע"י מיקרואורגניזמים (חיידקים, עובשים, פטריות או שמרים), שהשם הכוללני שלהם המבוסס על תהליך הייצור הוא "מוצרי תסיסה" עקב התסיסה הנלווית לייצור. מכיון שתעשיית התסיסה מבוססת על חומרים טבעיים (סוכרים, חלבונים, ויטמינים ועוד) ואת הייצור עושים החיידקים או המיקרואורגניזמים האחרים זה לא מוגדר כ"אנזים סינטטי" שבו הכוונה

להרכבה של חומרים שונים ויצירת חומר חדש. יותר נכון להגדיר את זה כאינזים "מלאכותי" ועל אף שברור שהרבה יותר קל לייצר אינזים כזה "כשר" מאשר לעשות זאת מקיבת בעלי חיים זה עדיין כרוך בבעיות כשרות וצריך השגחה מעולה בייצור.

לגבי "שלשה ביטולים" האם נוהגים בייצור אינזימים - צריך לחלק את השאלה לשניים, או יותר נכון את התשובה לשני מצבים. דהיינו לשלב ייצור האינזים ולשלב השימוש בו. בזמן הייצור החיידקים מתרבים ותוך זמן קצר מכפילים את עצמם הרי זה דומה למחמצות שמוזכרים בפוסקים שבשלוש ביטולים מועיל להכשירם לשימוש. הסיבה לכך, כיוון שהם מתרבים על חומר כשר אנו מחשיבים את החומר הראשון "שכבר כלה והלך" ולכן גם בייצור המלאכותי של האינזים על אף שאיננו יודעים את מקור החיידק הראשון מספיקות שלש העברות להכשיר את האינזים כי החיידקים ממשיכים להתרבות על חומר "כשר".

אולם, בשלב השימוש, כלומר הגיבון, לא יעזרו שלשה ביטולים משום שאין באינזים מיקרואורגניזמים שמתרבים ויכולים לבטל את האינזים הראשון. האינזים הוא "מוצר מוכן" ואותו אינזים שנכנס לתערובת בביטול הראשון הוא זה שיהיה גם בביטול החמישי. ואם יקחו רק חצי מהתערובת הראשונה, לביטול השני. אזי הפעילות תקטן גם בחצי בניגוד למחמצות שהחיידקים חיים ופעילים ומתרבים ושייך לומר שהאחרונים מבטלים את הראשונים. מה שאין כן באינזימים.

הרב יוסף מרדכי זילבר, יועץ בד"צ ועדת מהדרין לחומרי גלם

הכשרת מוצרי סויה כמוצרי פרווה

שאלה:

כיצד מכשירים את מוצרי הסויה שיהיו פרווה למהדרין והאם הם נעשים בכלים חלביים?

תשובה:

מוצרי הסויה מיוצרים במפעל נפרד המנותק ממפעלי החלב של תנובה ובמפעל זה אין כל חלב וכל המפעל הוא פרווה, כך שאין כל צורך בהכשרה מחלבי לפרווה. ההכשרה היחידה שנצרכת במפעל זה זו הכשרה לקראת פסח בקווים בהם עברו חומרי גלם, שאינם מאושרים לפסח.

הרב זאב וייטמן, רב תנובה

סדר ההנהגה בענייני בכור

שאלה:

האם תנובה מודעת לענייני של בכור בהקשר של בשר/ חלב?

תשובה:

אחת המצוות שמופיעה פעמים רבות בתורה היא מצוות בכור בהמה טהורה. בפעם הראשונה היא נזכרת בפרשת "בא" (שמות יג, יב): **"וְהַעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רֶחֶם לְה' וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לְה'".** בפרשת ראה (דברים טו, יט) מופיעים האיסורים שיש בבכור בהמה טהורה: **"כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבִקְרָךְ וּבַצֹּאֲנָן הַזֶּכֶר תִּקְדָּשׁ לְה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בְּבִכּוֹר שׁוֹרְךָ וְלֹא תִגַּז בְּכוֹר צֹאֲנֶךָ: לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֵנוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר אֱתָהּ וּבֵיתְךָ".** וכמו שנאמר לעיל, היא מופיעה בתורה במקומות נוספים.

כפי שעולה מהפסוקים, דין זה נאמר **בבכור זכר של בהמה טהורה** בלבד. הבכור קדוש מהרחם ובשׁו"ע יו"ד ש"ו, א' נפסק שדין זה חל גם בימינו מדאורייתא, למרות שלא ניתן להקריב את הבכור כמצוותו. מהדברים עולה, שהזהירות בנושא זה חייבת להישמר בשחיטת בקר ואין כל בעיה במשק החלב מכיוון שכידוע חלב נחלב מנקבות בלבד ובהן אין קדושת בכור.

מכיוון שקשה בימינו לשמור על הדינים המרובים של קדושת בכור, ומכיוון שאין אפשרות להקריב את הבכור לקרבן כמצוותו, הרי שכבר בגמ' מופיע פתרון הלכתי שימנע מקדושת הבכור לחול. הגמ' בבכורות נג, א אומרת **"א"י הכי, בכור נמי לא ליקדש! בכור בדידן תליא מילתא? ברחם קדוש! הכי קאמר: ליקניניהו לאודנייהו לעובדי כוכבים, דלא ליקדש מעיקרא!"**. ומסביר שם רש"י, שהפתרון הוא שהעגל הנולד יהיה שייך בחלקו גם לגוי וזה יפקיע את קדושתו ולצורך זה מקנים את האוזן של האם לגוי לפני שהבכור נולד, וכך הבכור שנולד לפרה מבכירה שחלקה שייך לגוי שייך אף הוא בחלקו לגוי וממילא שוב אינו קדוש בקדושת בכור.

כך גם נפסק בשׁו"ע שכ', ו': **"בזמן הזה, מצוה לשתף עם העובד כוכבים קודם שיצא לאויר העולם, כדי לפטרו מהבכורה, אף על פי שמפקיע קדושתו, הכי עדיף טפי כדי שלא יבא לידי מכשול ליהנות ממנו בגיזה ובעבודה"**.

ישנם דיונים רבים בפוסקים איך בדיוק לבצע את המכירה הזו ומה בדיוק צריך למכור - את האוזן, או הקנה והוושט או כולם. לפני שנים רבות אף מכרו חלק מהמוח. כיום המכירה מבוצעת על ידי הרה"ר לישראל ששולחת לכל בעלי הרפתות והדירים היהודים טופס הרשאה למכירה, בדומה לטופס ההרשאה למכירת חמץ שעליו כולנו חותמים. בנוסף לרה"ר, ישנו גוף פרטי שפועל ללא עלות וללא שום רווח, ושהוקם ע"י ידידי הרב מרדכי עמנואל שליט"א, שהיה בעבר חלק מצוות הכשרות של תנובה, מהמומחים הגדולים בארץ לתחום מצוות התלויות בארץ בכלל ובתחום קדושת בכור בהמה בפרט. הרב עמנואל החל בזמן עבודתו בתנובה לבצע מכירה בנוסח שנבדק ותוקן על ידי גדולי הפוסקים.

מחלקת הכשרות של תנובה פועלת בענייני זה בשני מישורים. מצד אחד, משגיחי הרפתות שמכירים היטב את כל הרפתנים מוודאים שהם חותמים על טופס ההרשאה לרה"ר וכן מחתימים אותם על

הטופס השני לאחר שמסבירים להם על מה הם חותמים ומוודאים שרק מי שמורשה לחתום הוא החותם.

מאיך גיסא, במפעל הבשר של תנובה ישנה הקפדה גדולה על בדיקת העגלים שמובאים לשחיטה. ראשית, המשק שממנו באים העגלים חייב להופיע באחת משתי רשימות המכירה. שנית, נבדק שהעגלים שהובאו ממשק מסויים באמת נולדו שם ולא במשק אחר שלא ביצע את המכירה. אנשי הרכש שפועלים מטעם מפעל הבשר כבר מכירים את ההקפדה שלנו בעניין ומוודאים מראש, לפני שהם רוכשים עגלים ממשקים בארץ, שאכן המשק הזה מאושר. היה והמשק אינו מאושר, ישנן שתי אפשרויות: הראשונה - לקנות ממנו רק נקבות שעליהן אין דין בכור. השנייה - לבדוק את הרישום הממשלתי של העגלים ולראות האם עגל זה הוא בכור לאימו. כמובן שאם לפי הרישום זו המלטה שנייה ומעלה, אין לו דין בכור. גם בזה מסייעים משגיחי הרפתות של מחלקת הכשרות. כבר קרו מקרים שמשאית עם עגלים הוחזרה לבעליה מכיוון שהמשק לא היה מאושר.

ישנם דברים רבים לדון עליהם בנושא קדושת בכור בימינו, ואכמ"ל, אבל החשוב ביותר, שלא תצא תקלה מתחת ידינו בנושא חמור זה.

הרב אלון טננבוים